

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાત હાઈકોર્ટમાં

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૪૯૬/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૪૯૭/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૩૪૦/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૩૫૭/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૨૩૫૭/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૨૩૫૮/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૨૩૬૦/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૨૩૬૧/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૨૩૬૨/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૨૩૭૦/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૨૩૭૩/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૪૮૯૧/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૫૦૨૩/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૪૮૯૨/૨૦૧૮

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એન.વી.અંજારિયા

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના

૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	ના
---	--	----

પ્રિયંકા અમૃતભાઈ પટેલ

વિરુદ્ધ

ગુજરાત સબઓર્ડિનેટ સર્વિસીસ સિલેક્શન બોર્ડ અને ૧ અન્ય

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફથી એડવોકેટ : શ્રી ટી.આર. મિશ્રા (૪૮૩)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૨ તરફથી એડવોકેટ : શ્રી કે.એમ. અંતાણી, એ.જી.પી. (૯૯)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧, ૨ તરફથી : નોટિસ સર્વિસ બાય ડી.એસ. (૫)

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એન.વી.અંજારિયા

તારીખ : ૨૪/૦૯/૨૦૧૯

કોમન સી.એ.વી. ચુકાદો

આ તમામ પિટિશનોમાં સમાન હકીકતો અને એકસરખા મુદ્દાઓ સમાવિષ્ટ હતા, જેને આ કોમન ચુકાદા દ્વારા નિકાલ કરવા અર્થે એકસાથે સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવ્યા હતા અને સંયુક્ત રીતે સાંભળવામાં આવ્યા હતા.

૧.૧ તમામ પિટિશનોમાં અરજદારો તરફથી વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી ટી.આર. મિશ્રા અને સામાવાળાઓ તરફથી વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર શ્રી કે.એમ. અંતાણીને લંબાણપૂર્વક સાંભળવામાં આવ્યા.

૨. બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આ અદાલતના અધિકારક્ષેત્રનો આશરો લઈને, તમામ અરજદારોએ પોતાની સંબંધિત પિટિશનોમાં સંબંધિત જગ્યાઓ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલી વાદગ્રસ્ત જાહેરાતને એવા કારણોસર રદ અને બાતલ કરવાની અરજ કરી છે કે સદર જાહેરાતમાં તે જગ્યા પર પસંદગીના હેતુ માટે લેખિત પરીક્ષામાં લઘુત્તમ લાયકાતના ગુણમાં કોઈ છૂટછાટ આપવામાં આવી નહોતી. અરજના બીજા ભાગમાં, અરજદારોએ તારીખ ૨૨મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૮ ના રોજ પછીના તબક્કે યોજાનારી કમ્પ્યુટર પ્રાવીણ્ય કસોટી (કોમ્પ્યુટર પ્રોફિશિયન્સી ટેસ્ટ) માં ઉપસ્થિત રહેવાની પરવાનગી આપવા માટે અરજ કરી હતી.

૩. સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૪૯૬/૨૦૧૮ માંથી સંબંધિત હકીકતો લેતાં, તેમાં વાદગ્રસ્ત બાબત એ કૃષિ અને સહકાર વિભાગમાં એગ્રીકલ્ચરલ આસિસ્ટન્ટ, વર્ગ-૩ ની જગ્યા પર ભરતી માટે સામાવાળા – ગુજરાત ગૌણ સેવા પસંદગી મંડળ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી તારીખ ૨૬મી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૭ ની જાહેરાત નં. ૧૦૬ હતી. અરજદારે તારીખ ૦૯મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૭ ના રોજ યોજાયેલી પરીક્ષા આપવા માટે ભરતી પ્રક્રિયામાં અરજી કરી હતી અને ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. અરજદાર મહિલા કેટેગરીના તેમજ

સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગ (એસ.ઈ.બી.સી.) ના હતા. આ પિટિશનમાં એવો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે એગ્રીકલ્ચરલ આસિસ્ટન્ટ, વર્ગ-૩ ની કુલ જગ્યાઓ ૮૦ હતી, જેમાંથી ૨૭ જગ્યાઓ બિનઅનામત અથવા સામાન્ય વર્ગ માટે હતી, અને બાકીની જગ્યાઓ અનામત વર્ગો, માજી સૈનિક વગેરે માટે હતી. મહિલાઓ માટે પણ અનામત રાખવામાં આવી હતી.

૩.૧ આ પિટિશનના અરજદારે ઉપરોક્ત તારીખે યોજાયેલી લેખિત પરીક્ષામાં કુલ ૧૫૦ ગુણમાંથી ૫૮.૫ ગુણ મેળવ્યા હતા. પાત્રતાનું લઘુત્તમ ધોરણ ૪૦% એટલે કે કુલ ગુણમાંથી ૬૦ ગુણ નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું. જે અરજદારને ૫૮.૫ ગુણ મળ્યા હતા, તેઓ પાત્ર ઠર્યા નહોતા. પડકારના મુખ્ય આધાર તરીકે એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે તમામ કેટેગરીઓ માટે લાગુ કરવામાં આવેલી ૪૦% લઘુત્તમ પાત્રતા નક્કી કરવામાં અનામત કેટેગરીના ઉમેદવારોને કોઈ છૂટછાટ આપવામાં આવી નહોતી.

૩.૨ અન્ય પિટિશનોમાં, વર્ક આસિસ્ટન્ટ, લાઈવ સ્ટોક ઇન્સ્પેક્ટર, એડિશનલ આસિસ્ટન્ટ એન્જિનિયર વગેરે જગ્યાઓના સંબંધમાં તે જ તારીખે બહાર પાડવામાં આવેલી વિવિધ જાહેરાતોને પડકારવામાં આવી હતી. આ અરજદારો પણ લેખિત કસોટીમાં ૪૦% પાત્રતા પ્રાપ્ત કરવામાં અસમર્થ રહેતાં લાયક ઠરી શક્યા નહોતા. તેમણે પણ સમાન કારણોસર સંબંધિત જાહેરાતોને પડકારી હતી.

૩.૩ આ તબક્કે એ જણાવી શકાય કે ઘણી પિટિશનોમાં અરજદારોને વચગાળાની રાહત દ્વારા બીજા તબક્કામાં કમ્પ્યુટર પ્રાવીણ્ય કસોટી આપવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી, જે પક્ષકારોના અધિકારો અને રજૂઆતોને કોઈ પૂર્વગ્રહ રાખ્યા વિના હોવાનું સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું.

૩.૪ એ પણ જણાવી શકાય કે જ્યાં સુધી સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૨૩૬૦/૨૦૧૮ નો સંબંધ છે, અરજદાર નં. ૨ – મહેન્દ્ર આહીર શારીરિક રીતે વિકલાંગ વ્યક્તિ હતા જેમણે સદર કેટેગરીમાં ઉમેદવારી નોંધાવી હતી. શારીરિક રીતે વિકલાંગ વ્યક્તિઓ માટે લઘુત્તમ ૪૦% ગુણ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા નહોતા. સદર અરજદાર પૂરતી સદર પિટિશનનો નિર્ણય કરવામાં આવતો નથી અને સદર અરજદારને અલગ પિટિશન દાખલ કરીને પોતાના અધિકારો રજૂ કરવાની સ્વતંત્રતા અનામત રાખીને તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

૩.૫ જાહેરાતો પરથી જોઈ શકાય છે તેમ, પસંદગી પ્રક્રિયા બે તબક્કામાં વહેંચાયેલી હતી. પ્રથમ, ઉમેદવારોને સ્પર્ધાત્મક લેખિત પરીક્ષા આપવાની હતી. આ સ્પર્ધાત્મક લેખિત પરીક્ષા માટે લઘુત્તમ ૪૦% પાસિંગ ધોરણ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું, જે પ્રાપ્ત કરવાથી સંબંધિત ઉમેદવાર બીજા તબક્કામાં જવા માટે લાયક બનતા હતા, જ્યાં કમ્પ્યુટર પ્રાવીણ્ય કસોટીની જોગવાઈ હતી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પ્રાથમિક લેખિત પરીક્ષામાં લઘુત્તમ ૪૦% નું ધોરણ મેળવવામાં સક્ષમ હોય તેવા ઉમેદવારોને જ આગામી તબક્કાની કમ્પ્યુટર પ્રાવીણ્ય કસોટી આપવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી. અંતિમ મેરિટ

યાદી અને પ્રતીક્ષા યાદી તૈયાર કરવાની પદ્ધતિ ઉપરોક્ત બે પરીક્ષાઓ એટલે કે લેખિત પરીક્ષા અને કમ્પ્યુટર પ્રાવીણ્ય કસોટીમાં મેળવેલા મેરિટ ગુણનો સરવાળો હતી, જે શરતને આધીન હતી કે પ્રથમ તબક્કાની લેખિત કસોટીમાં ૪૦% નું પાત્રતા ધોરણ પૂર્ણ કરવું આવશ્યક હતું. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, તમામ પિટિશનરો લેખિત પરીક્ષામાં ૪૦% પાસિંગ ધોરણ સુધી પહોંચવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા.

૩.૬ આમ અરજદારોની ફરિયાદ એ બાબતની આસપાસ કેન્દ્રિત છે કે લેખિત પરીક્ષામાં ૪૦% નું લઘુત્તમ પાત્રતા ધોરણ સામાન્ય કેટેગરી તેમજ અનામત કેટેગરીઓ બંને માટે એકસરખી રીતે પૂરું પાડવામાં આવ્યું હતું અને તેમાં અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગની કેટેગરીઓને કોઈ છૂટછાટ આપવામાં આવી નહોતી. અરજદારોએ સામાન્ય વહીવટ વિભાગ દ્વારા ગુજરાત ગૌણ સેવા પસંદગી મંડળને સંબોધવામાં આવેલા તારીખ ૨૯મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૫ ના પત્રવ્યવહાર પર આધાર રાખ્યો હતો જેમાં અન્ય બાબતોની સાથોસાથ એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે કોઈપણ કેટેગરી માટે લઘુત્તમ ૪૦% કરતાં ઓછું મેરિટ ધોરણ નક્કી કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવશે નહીં. તેમાં એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે અનામત કેટેગરીઓ, મહિલા કેટેગરી અથવા માજી સૈનિકોની કેટેગરીના સંબંધમાં મંડળ માટે ૧૦% ઓછું લઘુત્તમ ધોરણ નક્કી કરવાની પરવાનગી રહેશે.

૪. અરજદારોના વિદ્વાન એડવોકેટે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે અનામત કેટેગરીઓને છૂટછાટ આપ્યા વિના વિવિધ જગ્યાઓ માટે પ્રથમ તબક્કાની લેખિત પરીક્ષાના સંબંધમાં એકસમાન લઘુત્તમ પાત્રતા પૂરી પાડવાનો સામાવાળા – પસંદગી મંડળનો નિર્ણય અનામત કેટેગરીના ઉમેદવારો સાથે અન્યાય સમાન છે. ઉપરોક્ત તારીખ ૨૯મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૫ ના પત્રવ્યવહારનો ઉપયોગ કરતાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે માહિતી અધિકાર અધિનિયમ હેઠળ એવી માહિતી મળી હતી કે ગુજરાત જાહેર સેવા આયોગ (જી.પી.એસ.સી.) એ ભરતી માટે એવી નીતિ અપનાવી હતી જેમાં અનામત વર્ગો માટે કટ-ઓફ ગુણ નાબૂદ કરવામાં આવ્યા હતા. આ સંદર્ભમાં, લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૧૪૧૨/૨૦૦૯ માં કોમલ મનુભાઈ કટારા વિરુદ્ધ ગુજરાત જાહેર સેવા આયોગ ના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખવા માંગ્યો હતો.

૪.૧ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અનામત વર્ગોને છૂટછાટ ન આપવાની નીતિ અનામતના લાભની વિભાવના સાથે અસંગત હતી. એવી રજૂઆત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે જે ઉમેદવારો લેખિત કસોટી અને કમ્પ્યુટર પ્રાવીણ્ય કસોટીના સંયુક્ત ગુણના આધારે પોતાના માટે ઉચ્ચ મેરિટ પ્રાપ્ત કરી શક્યા હોત, તેઓને માત્ર એટલા માટે જ પાત્રતાના દાયરામાંથી બહાર ફેંકી દેવામાં આવશે કારણ કે તેઓએ પ્રથમ લેખિત કસોટીમાં ૪૦% કરતાં ઓછા ગુણ મેળવ્યા હતા. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે

અનામત વર્ગને છૂટછાટ ન આપવી એ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૫ અને ૧૬ ની જોગવાઈ અને ભાવના વિરુદ્ધ હતું.

૪.૨ બીજી તરફ, વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડરે સામાવાળા નં. ૧ – પસંદગી મંડળ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી જવાબી એફિડેવિટની વિગતોના આધારે પોતાની રજૂઆતો કરી હતી. અરજદારોના કેસનો વિરોધ કરતાં અને અરજની દાદનો ઇનકાર કરતાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારોએ તારીખ ૨૧મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૭ ના રોજ યોજાયેલી સ્પર્ધાત્મક લેખિત પરીક્ષામાં લઘુત્તમ ૪૦% ગુણ મેળવ્યા ન હોવાથી, તેઓને કમ્પ્યુટર પ્રાવીણ્ય કસોટીમાં બેસવાની મંજૂરી આપવામાં આવી નહોતી. એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે પ્રક્રિયા વિવિધ તબક્કામાં વહેંચાયેલી હતી જેમાં પ્રથમ સ્પર્ધાત્મક લેખિત પરીક્ષા સ્ક્રીનિંગ ટેસ્ટ હતી અને ઉમેદવારો પાસેથી કુલ ગુણના ઓછામાં ઓછા ૪૦% ગુણ મેળવવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવી હતી.

૫. બંધારણનો અનુચ્છેદ ૩૩૫ સેવાઓ અને જગ્યાઓ પર અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓના દાવાઓ સાથે સંબંધિત છે. સદર અનુચ્છેદમાં એવી જોગવાઈ છે કે સંઘ અથવા રાજ્યની બાબતો સાથે સંબંધિત સેવાઓ અને જગ્યાઓ પર નિમણૂક કરતી વખતે વહીવટની કાર્યક્ષમતા જાળવી રાખીને અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓના સભ્યોના દાવાઓ સતત ધ્યાને લેવામાં આવશે. તેનો પ્રોવાઈસો (પરંતુક) ઉપરોક્ત

કેટેગરીઓના સભ્યોની તરફેણમાં કોઈપણ પરીક્ષામાં લાયકાતના ગુણમાં છૂટછાટ આપવા માટે કોઈપણ જોગવાઈ કરવાની મંજૂરી આપે છે.

૫.૧ જ્યારે ઉપરોક્ત જોગવાઈ અને તેનો પ્રોવાઈસો સુમેળપૂર્ણ હોવા જોઈએ, તે કાનૂની અર્થઘટનનો સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે પ્રોવાઈસો મુખ્ય જોગવાઈને ઓવરરાઈડ કરી શકે નહીં. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, અનામત વર્ગો સુધી રક્ષણાત્મક છત્ર લંબાવતી વખતે વહીવટમાં કાર્યક્ષમતા જાળવવાની જરૂરિયાતોને સંતુલિત કરવાની રાજ્ય પાસે હંમેશા સત્તા રહેલી છે. અનુચ્છેદ ૩૩૫ માં પરિકલ્પિત વહીવટની કાર્યક્ષમતા જાળવવાના પાસાને નકારી કાઢવા માટે તેની અવગણના કરી શકાય નહીં.

૫.૨ કેરળ રાજ્ય વિરુદ્ધ એન.એમ. થોમસ [(૧૯૭૬) ૨ એસ.સી.સી. ૩૧૦] માં સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે, “ભૂળભૂત લાયકાતમાં છૂટછાટ આપવી એ લઘુત્તમ વહીવટી કાર્યક્ષમતા સાથે સમાધાન છે અને સંભવતઃ અનુચ્છેદ ૩૩૫ દ્વારા પ્રતિબંધિત છે”. એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે જાહેર હિતનું વહીવટીતંત્ર ગુણવત્તા પ્રત્યે સભાન રહે છે અને ગુણવત્તાનો ત્યાગ કરવાની કે જતી કરવાની બાબતને નકારે છે. જાનકી પ્રસાદ પરિમૂ વિરુદ્ધ જે એન્ડ કે રાજ્ય [(૧૯૭૩) ૧ એસ.સી.સી. ૪૨૦] માં સર્વોચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે અત્યંત ઓછો લઘુત્તમ સ્કોર નિર્ધારિત કરવાથી તે પસંદગીનો ઉપહાસ બની જશે. સેવાઓ અથવા જગ્યાઓ માટે ઉમેદવારોની સ્ક્રીનિંગ કરવા માટે લઘુત્તમ પાત્રતા માપદંડ, જ્યારે પણ પૂરા પાડવામાં આવે ત્યારે, બંધારણના

અનુચ્છેદ ૩૩૫ ના આદેશ સાથે સુસંગત આવો ઉદ્દેશ્ય ધરાવે છે જેને સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા રેખાંકિત અને માન્ય રાખવામાં આવ્યો છે.

૫.૩ આંધ્ર પ્રદેશ પબ્લિક સર્વિસ કમિશન વિરુદ્ધ બાલોજી બધાવથ [(૨૦૦૯) ૫ એસ.સી.સી. ૧] માં અનુચ્છેદ ૩૩૫ ટાંકતાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“અપીલકર્તા કમિશન જેની રચના ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨૦ અનુસાર કરવામાં આવી છે તે રાજ્ય દ્વારા ઘડવામાં આવેલા નિયમોની શરતો અનુસાર રાજ્યની સેવાઓમાં નિમણૂક માટે પરીક્ષા યોજવા બંધાયેલું છે. જો કે, પરીક્ષા યોજવા માટેની પ્રક્રિયા વિકસાવવા માટે તે સ્વતંત્ર છે. પરીક્ષા ન્યાયી અને પારદર્શક રીતે યોજવાની સાથોસાથ નિષ્પક્ષતાના જાણીતા સિદ્ધાંતોનું પાલન કરતી વખતે, તે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૩૫ ની બંધારણીય જરૂરિયાતો પ્રત્યે પોતાની આંખો સંપૂર્ણપણે બંધ કરી શકે નહીં.” (પેરા ૨૩)

૫.૪ એસ. જાફર સાહેબ વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય [(૧૯૮૫) ૨ એ.પી.એલ.જે. ૩૮૦] ના કેસમાં, જે નિર્ણય પર બાલોજી બધાવથ (ઉપર મુજબ) માં સર્વોચ્ચ અદાલતે આધાર રાખ્યો હતો, તેમાં હકીકતો હાલના કેસ જેવી જ હતી. પસંદગી પ્રક્રિયા બે તબક્કામાં વહેંચાયેલી હતી - પ્રથમ તબક્કો ઉમેદવારોને શોર્ટ-લિસ્ટ કરવાના હેતુથી પરીક્ષા યોજવાનો હતો અને બીજો તબક્કો મુખ્ય પરીક્ષાનો હતો જે પછી તે કેસમાં ઇન્ટરવ્યુ લેવામાં આવ્યો હતો. પ્રારંભિક પરીક્ષા

તેમજ મુખ્ય પરીક્ષા બંને માટે સામાન્ય વર્ગ માટે એક માપદંડ અને અનામત વર્ગો માટે અન્ય માપદંડ અપનાવવામાં આવ્યા હતા.

પ.૪.૧ આ પ્રક્રિયાની કાયદેસરતા આંધ્ર પ્રદેશ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ વિચારણા હેઠળ આવી હતી. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યે એવી દલીલ કરી હતી કે જો મુખ્ય પરીક્ષા માટે ઉમેદવારોને પ્રવેશ આપવાના તબક્કે અનામતનો નિયમ લાગુ કરવામાં ન આવે, તો અનામત જગ્યા ખાલી રહી જવાની શક્યતા છે. હાઈકોર્ટના નિર્ણય અને નિર્ધારિત સિદ્ધાંતને બાલોજી બધાવથ (ઉપર મુજબ) માં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અનુમોદન સાથે ટાંકવામાં આવ્યો હતો જેથી એ બાબત પર ભાર મૂકી શકાય કે સ્ક્રીનિંગ ટેસ્ટ યોજવાનો હેતુ પ્રવેશના તબક્કે પણ ઉમેદવારોની પાત્રતાનું મૂળભૂત ધોરણ સુનિશ્ચિત કરવાનો હતો. અદાલતે એક પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો – શું એચ.એસ.સી. પરીક્ષા અથવા ઇન્ટરમીડિયેટ પરીક્ષા અથવા બી.એ. પરીક્ષા પાસ કરવા માટે અનામતના આધારે છૂટછાટનો કોઈ નિયમ છે? એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે સ્ક્રીનિંગ ટેસ્ટ યોજવાનો હેતુ મુખ્ય પરીક્ષામાં પ્રવેશના તબક્કે ઉમેદવારોની લાયકાતનું મૂળભૂત ધોરણ સુનિશ્ચિત કરવાનો હતો અને જગ્યાઓના અનામતનો નિયમ લાગુ થઈ શકે નહીં.

પ.૫ અહીં અરજદારો સ્પર્ધાત્મક લેખિત પરીક્ષા માટે નિર્ધારિત લઘુત્તમ ૪૦% લાયકાત ધોરણમાં અનામત કેટેગરીના ઉમેદવારો માટે છૂટછાટ હોવી જોઈએ તેવી માંગણી કરીને વાસ્તવમાં વળતરરૂપ પસંદગી (કમ્પેન્સેટરી પ્રેફરન્સ) ઈચ્છી રહ્યા છે. અનામત કેટેગરીના અરજદારો જ્યારે વાસ્તવિક પસંદગીના

તબક્કે પહોંચશે ત્યારે અને તે સમયે અનામતના નિયમોનો લાભ મેળવવા માટે હકદાર બનશે. પ્રક્રિયાના પ્રવેશ તબક્કે જ્યારે એન્ટ્રી લેવલની પરીક્ષા માટે લઘુત્તમ પાત્રતા નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે ઉમેદવારોને શોર્ટ લિસ્ટ કરવા માટે છે. અંતિમ હેતુ વહીવટમાં અને સેવાઓમાં કાર્યક્ષમતાનું ચોક્કસ સ્તર હાંસલ કરવાનો છે.

૫.૬ વળતરૂપ પસંદગી લંબાવવા માટે હંમેશા એક મર્યાદા નક્કી કરવી જરૂરી છે જે બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૩૫ ની ભાવના છે. નિઃશંકપણે, અનામત કેટેગરીના ઉમેદવારો દેશના કાયદા મુજબ અનામત અને તે પ્રકારની પસંદગી માટે હકદાર બનશે, પરંતુ એવી દલીલ કરી શકાય નહીં કે ભરતી કરનાર એન્ટ્રી લેવલ પર ઉમેદવારોની સ્કીનિંગ કરવાનો હકદાર નથી. દરેક સંભવિત સ્તરે વળતરૂપ પસંદગી માટે છૂટછાટ લંબાવવી એ એસ. જાફર સાહેબ (ઉપર મુજબ) માં અવલોકન કર્યા મુજબ નિષ્પક્ષતા અને મેરિટના ભોગે ન હોઈ શકે. સિદ્ધાંત એ છે કે વળતરૂપ પસંદગી એટલી હદે વધી ન શકે કે તે મૂળભૂત પ્રાવીણ્ય અને કાર્યક્ષમતા માટે ઘાતક સાબિત થાય.

૬. અરજદારો વતી રજૂ કરવામાં આવેલી એવી દલીલ કે લેખિત પરીક્ષામાં ૪૦% ના લઘુત્તમ ધોરણમાં સુસંગતતા ન હોવી એ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૫ અને ૧૬ નું ઉલ્લંઘન છે, તે સ્વીકારી શકાય નહીં કારણ કે અનુચ્છેદ ૧૫ અને ૧૬ ની જોગવાઈઓ માત્ર સક્ષમકારી જોગવાઈઓ છે. સેવાઓ અથવા જગ્યાઓ પર પસંદગીના ચોક્કસ તબક્કે લઘુત્તમ પાત્રતા નક્કી કરવાની

જોગવાઈને અનામતની વિભાવના સાથે ભેળવી શકાય નહીં. લઘુત્તમ પાત્રતા નક્કી કરવા માટે આવી જોગવાઈ કરવી તે અનામત સમાન નથી પરંતુ ચોક્કસ સ્તરની કાર્યક્ષમતા જાળવવાના વિચાર સાથે પ્રવેશ ભેળવનારાઓની સંખ્યા મર્યાદિત કરવા ઉમેદવારોની સ્કીનિંગ કરવાની આ એક જોગવાઈ છે અને સ્કીનિંગ થયેલા ઉમેદવારોની આવી સંખ્યા જ પસંદગીના આગળના તબક્કામાં ભાગ લેવા માટે હકદાર બનશે.

૬.૧ તેમજ લેખિત પરીક્ષાના તબક્કે તમામ કેટેગરીઓ માટે ૪૦% ગુણની જોગવાઈ એ કોઈ કટ-ઓફ લેવલ નહોતું. કટ-ઓફ ગુણ એ હોઈ શકે છે જે બંને પરીક્ષાઓના અંતે લાયક ઉમેદવારો માટે તૈયાર કરવામાં આવેલી યાદીમાં છેલ્લા ઉમેદવાર દ્વારા ભેળવવામાં આવ્યા હોય. જ્યારે જાહેરાતમાં દરેક કેટેગરીમાં જાહેરાત કરાયેલી જગ્યાઓ કરતાં ત્રણ ગણા ઉમેદવારોને બોલાવવાની વિચારણા કરવામાં આવી હતી, પરંતુ સ્પર્ધાત્મક લેખિત પરીક્ષાના તબક્કે બહુ ઓછી સંખ્યામાં ઉમેદવારો ૪૦% નું લઘુત્તમ પાત્રતા ધોરણ પ્રાપ્ત કરી શક્યા હોવાથી, ઉમેદવારોને ત્રણ ગણી સંખ્યામાં બોલાવવાનો ગુણોત્તર દેખીતી રીતે જાળવી શકાયો નહોતો.

૭. બંધારણનો અનુચ્છેદ ૧૬ નિમણૂક ભેળવવાના કોઈ મૂળભૂત અધિકારના સ્વરૂપમાં કોઈપણ અધિકારની કલ્પના કરતો નથી. તે માત્ર વિચારણા ભેળવવાના અધિકારની જોગવાઈ કરે છે. ભરતી પ્રક્રિયાના ચોક્કસ સ્તરે ઉમેદવારોની સ્કીનિંગ કરવા માટે લઘુત્તમ પાત્રતા નક્કી કરવી એ

બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૬ ના સિદ્ધાંતો સાથે અસંગત, વિસંગત કે કોઈપણ રીતે વિરુદ્ધ હોવાનું કહી શકાય નહીં. બાલોજી બધાવથ (ઉપર મુજબ) માં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું અને અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

“ભારતનું બંધારણ રક્ષણાત્મક ભેદભાવ તેમજ હકારાત્મક પગલાં બંને માટે જોગવાઈઓ નક્કી કરે છે. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૫ અને ૧૬ ના કારણે વંચિત વર્ગના લોકો માટે જગ્યાઓનું અનામત તેમજ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં બેઠકોની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. જો કે, અનુસૂચિત જાતિઓ, અનુસૂચિત જનજાતિઓ અને અન્ય પછાત વર્ગોના સભ્યો માટે કરવામાં આવેલ અનામત ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૩૫ ને આધીન રહેશે. સ્વીકૃત રીતે, ભારતના કોઈપણ નાગરિક અધિકાર તરીકે અનામતનો દાવો કરી શકતા નથી. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૫ અને ૧૬ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ માત્ર સક્ષમકારી જોગવાઈઓ છે. આમ, મેન્ડેમસની અથવા મેન્ડેમસ પ્રકારની કોઈ રિટ જારી કરી શકાતી નથી. [જુઓ: સી.એ. રાજેન્દ્રન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા [(૧૯૬૮) ૧ એસ.સી.આર. ૭૨૧, પાના નં. ૭૩૧-૩૩ પર], ઇન્દ્રા સાહની વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા [૧૯૮૨ સપ્લીમેન્ટરી (૩) એસ.સી.સી. ૨૧૭, પેરા ૧૬૫ થી ૧૬૮, ૪૨૮ થી ૪૩૨, ૭૪૧ અને ૭૪૨], અજીત સિંહ (II) વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય [(૧૯૮૮) ૭ એસ.સી.સી. ૨૦૮, પેરા ૩૨ થી ૩૮]

અને પંજાબ રાજ્ય વિરુદ્ધ મનજીત સિંહ [(૨૦૦૩) ૧૧ એસ.સી.સી.
પપ૯, પેરા ૭ અને ૧૨].”

(પેરા ૧૮)

૮. જ્યારે અરજદારોએ સામાન્ય વહીવટ વિભાગ દ્વારા ગુજરાત ગૌણ સેવા પસંદગી મંડળને સંબોધવામાં આવેલા તારીખ ૨૯મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૫ ના પત્રવ્યવહારનો ઉપયોગ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો, ત્યારે તે આધાર સદર પત્રવ્યવહારના ખોટા અર્થઘટન પર આધારિત હતો. તેનાથી વિપરીત, આ પત્રવ્યવહારમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે પસંદગી સેવા મંડળ માટે જાહેરાત થયેલી જગ્યાઓની સંખ્યાના સંદર્ભમાં મેરિટ ધોરણ નક્કી કરવાની પરવાનગી હતી. સાથોસાથ સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કોઈપણ કેટેગરી માટે ૪૦% થી ઓછું મેરિટ ધોરણ નક્કી કરવામાં આવશે નહીં. ત્યારબાદ તેમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગની કેટેગરીઓ માટે, સામાન્ય વર્ગ માટે નક્કી કરેલા ધોરણ કરતાં ૧૦% ઓછું મેરિટ ધોરણ નક્કી કરવાની પરવાનગી રહેશે. એ સ્વીકારી શકાય કે આ પત્રવ્યવહારમાં ઊલટાનું તમામ કેટેગરીઓ માટે કોઈ બાંધછોડ ન કરી શકાય તેવા ૪૦% ના ધોરણનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. અન્યથા પણ અને જે રીતે અરજદારો વાંચવા માંગે છે તે રીતે વાંચતાં પણ, સદર પત્રવ્યવહારમાં કરવામાં આવેલી વિચારણા કોઈ આદેશાત્મક જોગવાઈ નથી, પરંતુ માત્ર સક્ષમકારી જોગવાઈ છે. કોમલ મનુભાઈ

કટારા (ઉપર મુજબ) નો નિર્ણય આ કેસની હકીકતોમાં લાગુ પડતો નથી. તેનો સંદર્ભ તદ્દન અલગ હતો.

૯. જ્યારે ભરતીની યોજનામાં કમ્પ્યુટર પ્રાવીણ્ય કસોટીની આગામી તબક્કાની પરીક્ષા આપવા માટે અને પસંદગી પ્રક્રિયામાં આગળ ભાગ લેવા માટે સક્ષમ થવા અર્થે પૂર્વશરત તરીકે સ્પર્ધાત્મક લેખિત પરીક્ષામાં ઉમેદવારો દ્વારા ૪૦% પાસિંગ ધોરણ પ્રાપ્ત કરવાની શરત પૂરી પાડવામાં આવી હતી, ત્યારે તે લઘુત્તમ પાત્રતાનું નિર્ધારણ હતું. પાસ થવા માટે ઉપરોક્ત લઘુત્તમ પાત્રતા માપદંડ સાથે જોડાયેલી સ્પર્ધાત્મક લેખિત પરીક્ષા ઉમેદવારોને ફિલ્ટર કરવાના આશય સાથે હતી. પાત્રતાનું મૂળભૂત ધોરણ જળવાઈ રહે અને લાગુ થાય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે તેને સ્ક્રીનિંગ ટેસ્ટ તરીકે જોઈ શકાય છે. પ્રક્રિયાના પ્રવેશ તબક્કે લઘુત્તમ પાત્રતા ધોરણ પૂરું પાડવાની અને લાગુ કરવાની માલિક/નોકરીદાતાને હંમેશા છૂટ છે. લેખિત પરીક્ષા માટે ૪૦% નક્કી કરાયેલ પાત્રતા ધોરણ તમામ કેટેગરીના ઉમેદવારોને એકસરખી રીતે લાગુ કરવામાં આવ્યું હતું, ભલે તે સામાન્ય હોય કે અનામત કેટેગરીના હોય. તે કોઈપણ રીતે અનામત નીતિની વિરુદ્ધ નહોતું, કે તેણે અનામતનો લાભ મેળવવા માટે અનામત કેટેગરીના ઉમેદવારોના અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કર્યું નહોતું.

૧૦. સામાવાળા – પસંદગી મંડળ માટે પ્રથમ સ્તરની પરીક્ષામાં લઘુત્તમ પાત્રતા માપદંડ નિર્ધારિત કરવાની પદ્ધતિ પૂરી પાડવી અને પ્રક્રિયાના આગામી તબક્કામાં તેમના પ્રવેશ માટે ઉમેદવારોની યોગ્યતા/મેરિટ નક્કી કરવું તે

કાયદાના દાયરામાં સંપૂર્ણપણે પરવાનગીપાત્ર હતું. પસંદગી મંડળ ઉમેદવારોના મેરિટનું મૂલ્યાંકન કેવી રીતે કરશે તે પસંદગી મંડળનું કાર્ય છે. સ્પર્ધાત્મક લેખિત પરીક્ષા માટે ૪૦% ની લઘુત્તમ પાત્રતાનું નિર્ધારણ કાયદાની નજરમાં સર્વોચ્ચ રીતે તર્કસંગત નિર્ધારણ હતું. પસંદગી મંડળ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયાને ભાગ્યે જ મનસ્વી અથવા નિષ્પક્ષતાના સિદ્ધાંતો વિરુદ્ધ કહી શકાય. આવી પ્રક્રિયા બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ નું ઉલ્લંઘન કરતી નહોતી કે અનુચ્છેદ ૧૬ નું ઉલ્લંઘન કરતી નહોતી.

૧૧. પૂર્વોક્ત ચર્ચાને ધ્યાને લેતાં, તમામ પિટિશનો ગુણદોષ રહિત છે. સંબંધિત પિટિશનોમાં વાદગ્રસ્ત જાહેરાત રદબાતલ ઠરાવવા માટે માંગવામાં આવેલી રાહત મંજૂર કરી શકાય તેમ નથી. પિટિશનો ફગાવી દેવાને પાત્ર છે અને તે આથી ફગાવી દેવામાં આવે છે. પ્રત્યેક પિટિશનમાં નોટિસ ડિસ્ચાર્જ કરવામાં આવે છે. પ્રત્યેક પિટિશનમાં વચગાળાની રાહત, જો કોઈ હોય તો, રદબાતલ ઠરે છે.

(એન.વી.અંજારિયા, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and

official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.